

SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTÉKOK, 1964.

Új magyar dalmű bemutatója: a Vidrócki

A szabadtéri játékok megnyitása óta évről évre visszatérő problémája Szegednek a játékkend kialakítása. S még ma sem dől el teljesen a sokat vitatott kérdés: mit is játsszanak a több mint hét-ezer személyes nézőtér közönségének. A mostani, hatodik szezon esztendő műva bizonyos „kísérletezek” évadjaként fogják emlegetni. Kísérlet két modern remekmű színpadra vitelében (A fából faragott királyfi és a Johanna a máglyán) és egy, a szabadtéri játékoknak írt dalmű, a Vidrócki bemutatásával.

Az idei évad tehát meghozta a várva várt újdonságot (hiszen már három éve, hogy elhangzott a játékok ünnepi megnyitójában a felszólítás: írjanak a magyar írók, komponisták művet, sajátosan a szegedi szabadtéri színpadnak), Farkas Ferenc, kitűnő komponistánk és Innocent Vincze Ernő, az ismert librettista elsőként vállalkozott arra, hogy Szeged számára írjon, mégpedig nem is mindennapi művet, a zeneszerző műfaji meghatározása szerint: népopera, amely a maga demokratizmusával — művészi igényességével, közérthetőségével — a közönség nagy tömegéhez szólhat. A szerzők elgondolása valóban akár remekmű születéséhez is elegendő lett volna. A nagyszabású koncepció azonban — sajnos — már a librettó kidolgozásánál valahogy vakvágyra futott.

A szöveggel megkötött múlt század második felének divatos betyáromantikájából táplálkozik. A librettó Vidróckit a Bach-korszak önkényuralma ellen lázadó népi hősként állítja előnk, aki földesurakat sarcol, szegényeket istápol, császári pandúrokat ugat meg. De mintha éppen a történelmi adatok láthatóan minduntalan súlyosan ellentmondásos helyzetekbe is hozták: Vidrócki Márton ugyanis közönséges haramia volt, már három gyilkosság bűne száradt a lelkén, amikor zsványársai abbeli alapos gyanújukban, hogy összejátszik a pandúrokkal, 1873 februárjában fejszévé lekasabolták. Ezt az esetet írta meg a Borsod című „heti közlő”, s a rövid híradás nyomán született meg Bucsanszky Alajos, a híres-hírdet ponyvakiadó megrendelése még abban az esztendőben a Vidróckit Marci híres rabló vezér élete és halála című füzetes ponyvaversezet. Egyébként Vidrócki E. füzet szerint 1842-ben született, tehát a Bach-korszak terrorja idején még síheder volt csupán. A róla szóló betyárlenda a nép ajkán — rengeteg más vándormotívum ráaggatásával — csak jóval a halála után kelt szárnyra. (Halhatatlanná az 1930-as években vált: Kodály Mátra képek című nagy kórusrepike tette azzá, amelynek bevezető sorai így énekelnek: „A Vidrócki híres nyája, csíreg-csörög a Mátrára...”.) Nyilvánvaló, hogy ezek a tények ellenálltak a szövegíró abbeli törekvéseinek, hogy Vidrócki valódi népi operahőse is váljék.

Nem az a fő hibája a librettónak, hogy betyártémát választott, hanem hogy az alkalmatlan történelmi anyag (legáltalában ami a „pozitív hőst” illeti) nem engedte a szabad dramaturgiai formálásnak. A librettó ezért olyan vázlatos, laza szerkezetű, meséjének felépítése ezért annyira epikus, ezért nincs valódi drámai folyamatossága. Ebben rejlik egy-szersmind a librettó másik gyengesége, az, hogy a balladai magicsinység, a szöveggel végül is elnépszerűsítés (s itt nem a reformkori népszínmű még demokratikus hangjáról, hanem demagóg korszakára gondolunk). S

végül: mivel igencsak vitatható a hős hősvolta, a mű alapeszméjét sem tudja a librettó meggyőzően felmutatni.

A dalmű zenéje színes, eleven muzsika, egyik-másik részlete meg éppen mesteri. (A III. felvonás súlypontja, ahol az úri kastély lakodalmi muzsikája, és a Kis Annát, Vidrócki mátkáját temető halottsírátó zene megragadó „párharcát” hívja — például ritka szerencsés zenedramaturgiai lelemény.) Megkapó az az igényesség is, amellyel népi dallamokat operai formákká fejleszt, s ugyancsak kitűnően sikerült megütnie a szerzőnek saját dallamleleményében is a népi hangvételt. Mint minden vokális művében, itt is vonzó, szép, hálas dallamok adtak az énekeseknek; a kórusrészletek meg különösen remekül hangzanak. (Hogy kitűnően hangszerezte meg a Vidróckit is, azt talán mondanunk sem kellene.)

A librettó felemás volta, dramaturgiai gyengesége azonban megbosszulta magát a dalmű zenében is. A sok részletszűség, hatásos mozzanat nem forr szerves egységbe; alig-alig vagyunk részesülve valódi zenedramai akcióknak, legtovább csupán színes epizódokat, mozgalmas életképeket, nagy színpadi tablót kapunk.

A Vidrócki néhány éve hallott rádióváltozata zenés balladaként kétségtelenül meggyőzőbb volt. Nagyobb szabású operává való kiértékelését — sok értékes zenei erényét elismerve — még vázlatosnak tartjuk. De ha volt művészi ereje Farkas Ferencnek a művet több évi vizsgatagsága ellenére (eredetileg a meg nem tartott egri várjátékoknak készült, majd utána dolgozta át rádiójátékká) a szegedi szabadtéri színpad számára operává átdolgozni, bizonyos lesz arra is, hogy tovább csiszolja, végleges formájába öntse a művét.

Az előadás nagyjából azt váltja valóra, ami a dalműben „benne van”. Mikó András rendező igyekszik a dramaturgiailag nem eléggé tisztázott helyzeteket egyértelművé tenni; különösen a nagy kórus- és tánckepek vizuális megjelenítésében szolgálja ötletesen a tágas színpad felkocozott igényeit. Kár, hogy a „Vidrócki csárda” mulató-cigányozó jele-

netében — rendezésében is, színészi ábrázolásában is — fölös „hitelességgel” segíti feltámadni a népszínművek rossz játékhatásainak atmoszféráját.

Varga Máttyás díszletei kevés eszközzel próbálnak hatni: egy állandó háttér (együttal elfedője is a dómhomlokzatnak) a Mátra hegyes-dombos tájainak hangulatát igyekszik megteremteni, csupán előtérben — szinte csak jelezve a cselekmény helyszínét — változnak a díszletelemek. A látványosságát, mint említettük, a tömegjelenetek és a csoportos táncok nyújtják. Barkóczy Sándor koreográfiái — főként a lendületes, változatos tőrformájú népi táncok — igen hatásosan támogatják a nagy finálék, tablók sikerét. A Márk Tivadar tervét alapján készült jelmezek elmésen képviselik a stilizált folklórt. Vaszy Viktor az új mű iránti segítő odaadás hevével és életlenni dinamikával vezényli az előadást.

A címszerepet Űtő Endre alakítja. A fiatal művész az idén végzte a Zeneművészeti Főiskolát, de néhány eddigi operaházi szereplése és mostani bemutatkozása is azt bizonyítja: helyes volt a rendező választása. Telten zengő basszus-bariton hangja szépen szárnyal, és színészi eszközeiben is hitelesen formálja meg Vidrócki figuráját. Mátkája, Kis Anna szerepét Berdál Valéria, a szegedi Nemzeti Színház jeles ifjú művésznője éneki-játssza. Kifejező alakítása teljesen feloldódik az esett szolgálólányka zeneileg is igen vonzóan megrajzolt lényében. Harkányi Erzsébet, a nemes kisasszony, aki szemet vetett Vidróckira, Máttyás Mária jeleníti meg, jól ábrázolva a ridegségét Kis Anna iránt, de némiképp túljátszva heves odaadását a deli betyár iránt. Palánkay Klára (Vidrócki anyja) nagyon kifejezően eleveníti meg az élő fiát először hamisan megsíró, majd az igazi gyászban őszintén megrendült öregasszony alakját. A kisebb szerepekben Domahidy László, Horváth József, Méré Ottilia, Mally György, Muci Sándor, Rissay Pál találó alakítása érdemel elismerést. S az egyesített táncok jó munkájából hadd dicsekedjünk meg külön is az építők Vadrócsák népi táncosainak teljesítményét.

Lószy János

A LISZT FERENC TÉRI GYERMEKKÖNYVTÁRBAN

(Váradi Ibolya felvétele.)

KULTURÁLIS HÍREK

PEDAGÓGUS KÉPZŐMŰVE-SZEK kiállítása nyílt szerdán Dunaujvárosban; a Pedagógusok Szakszervezetének dunaujvárosi Székely Bertalan művésztelepének nyári terméséből mutatnak be 60 alkotást.

TURKESZTÁN homokpusztán most folynak a Fáraó című lengyel film felvételei. A tömegjelenetekben — erre az alkalomra hároméves egyenruhában — szovjet katonák működnek közre.

JUAN CARLOS CASTIGNINO argentin festőművész alkotásaiól holnap tárlatot rendez a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a kiállítási intézmények a KKI bemutatótérben.

CORNEILLE CID című művét az idén hatszor játszotta a Kör-

színház, s az előadásokat mintegy négyezren látták. A Körszínház 19-én zárja évadját Calderon A zalameai bíró című színművével.

A BOLGÁR FILMMŰVÉSZET az idén ünnepi megszületésének 20. évfordulóját; eddig 85 egész estét betöltő filmet, 1200 rövidfilmet és több mint ezer híradót forgattak.

A KRAKKÓI Jagelló Egyetem könyvtárában felfedezték Chopin egy 1826-ban írott és elveszettnek hitt négykezes variációjának kéziratát.

CERVANTES halhatatlan regényét, a Don Quijoté újra megfilmésítik; az új változat francia—nyugatnémet—spanyol koprodukció lesz. A külső felvételeket Madrid környékén forgatják.

HÁZ

Ki kezdeményezte, pontosan B-nem lehet már tudni: talán B.-ék, akik egy mosókonyhaszerű köves lakásban, egyetlen szobában laktak hárman. Hány éjszakai ébrenlét előzte meg az elhatározást, milyen hosszú számoszlopok íródtak egymás alá: kevesebbet járnak moziba, színházba, elég egyszer egy héten húst enni, csak a gyerek étkezésénem spórolhatunk, talán van lehetőség néhány túlórára — hány-szor dobták félre elkeveredve, csüggedten a gondolatot, nem, nem fog menni, nem tudunk mi annyi pénzt összeszedni — hány-szor veszték össze idegességükben?

Aztán mégis sikerült, összeállt a társulás is: megkapták a kölcsönt, kétemeletes ház, szintenként két lakással. Megnézték a kiszemelt telkeket, végül is erre esett a választásuk: persze ez sem ment viták nélkül, az orvos-házaspár csendesebb utat képzelt el, a gépészmérnök szerint nem volt a közelben egyetlen olcsó kisvendéglő sem, márpedig ő nem házasságát meg csak azért, hogy egyen.

Külön tervet kellett készíteni, mert a telek helyzete nem engedte meg a típustervek használatát. Az építész, aki vállalta a munkát, hivatalos munkaidő után dolgozott ezen: gyakran fájt a feje, mértéktelenül sokat cigarettázt, naponta hat—nyolc kávét ivott meg. Végül is időben elkészült a tervvel: Olaszországba akart menni a nyáron, feleséggel, két, már nem egészen kicsi gyermekkel nem olyan olcsó mulatság

ez — ez a pénz is arra ment, addig takaréka rakta.

Tavaly augusztusban aztán elkezdtek a házalapok kiadását. Könnyű munkának indult, később kiderült, hogy egy kicsit nehezebb, mint előre gondolták. Valamikor már állt egy épület ezen a telken: 1943-ban bombatalálat érte, az alapok még a földben, a virággyákok alatt voltak, csak annyit kellett. 8—10 ember fogott a munkához, az egyik mindjárt az első napon rosszul lendítette meg a csákányt, a vas leütötte a nagyujjáról a körmöt: sziszgett, később már jajgatott is, aztán elvitte a mentő. Két hét múlva egyszer kisántikált az építkezésre, a bizalmival akart beszélni, egy faluból jöttek: mire megjavult a lába, nem jött vissza, a tsz-ben helyezkedett el, azt a munkát jobban is ismeri.

Őszre készen lettek az alapokkal, jött az anyag, téglák, cement, mész, fődémgerendák: akkor volt az egyik fiatal kőműves esküvője. Eredetileg karácsonyra akarták, de hát kicsit elszámították magukat, istenem, fiatalok, előfordul az ilyesmi. A lakodalmon részt vett majd az egész brigád, közös nászajándékot vittek, 6 személyes étkezést: a vásártól sem ment persze minden bonyodalom nélkül, az öreg F. nem bírja a sört, két korsótól úgy berúgott, mint a csaci. Az esküvőn az építészvezető — fiatal ember, kicsit nagyképű, de azért

kedves — megismerkedett a menyasszony nővérével: kiderült, hogy Pesten egy utcában laknak, azóta találkoztak is néhányszor, moziba mentek, presszóba.

Az építkezés a télen született: hogy lába ne keljen a kihordott anyagnak, magas drótkerítéssel vették körül. Tavaszra kiderült, hogy a kerítés kapuja kicsi, nem férnek a teherautók át rajta, ki kellett dönteni az egészest. Az építészvezető káromkodott, aztán rájött, hogy ő jelölte ki a kapu helyét, ettől egy picit meghökkent.

Az első emeletnél tartottak, amikor a brigád jó felét más munkára vezényelték. Az építők kétségbeestek, naponta többször is felhívták a kivitelezők irodáját, de ez mit sem segített, ettől a fal nem emelkedett gyorsabban. Megbeszélés értekezletet követett, estig tartó viták presszóban, a pincér már ismerte őket, csütörtök van, jönnek a házépítők. Végül megszületett a megállapodás, a kiegészítő munkák egy részének elvégzésére szerződést kötnek az építővállalattal: azért ezeket a csütörtöki összejeveleteket megtartják, jó az, amíg végleg össze nem kerülnek, egy tétő alá.

Most már valamivel gyorsabban emelkedtek a falak, az orvos és H., a tv-gyár technikus a hordták a maltert, téglát. Az orvos időnként rárikkant F.-re, öre-

gem, szakikám, ne lógassa úgy a fejét, az öreg visszamondott valamit, nagy veszekedés támadt. Aztán kiderült, hogy F. bácsi felesége beteg, két éve panaszokodik, most meg kórházba akarják vinni, fájdalmi is vannak: az orvos, inkább hogy jóvátegye az előbbi hirtelenkedését, kérdészködött. F. bácsi a leletek után kaparazsolt, megmutatta. Az orvos hirtelen másról kezdett beszélni.

Már csak a festőket várták, az állványokat már bontották: még a ház környékét kellett rendbe hozni, de az építővállalat elvitte a szerszámokat. Szerencsére a pincér segített: az egyik vendége valami kertészeti mokus, egy-két liter bort rá kell szálni, maguknak ügyis csak esténként kellene a szerszámok, reggelre visszaviszik. Persze több lett az, mint egy-két liter, de rendben volt a kert, a lakásokat is kifestették.

Elsőnek B.-ék költöztek be, a mosókonyhát az asszony öccsére hagyták. Aztán bekapcsolták a villanyt, a gáza még várni kell kicsit: s egy reggel a Kuka megállt a ház előtt. A szemetesbrigád egyik tagja csóválta a fejét, egyre több a ház, egyre több a munka: talán mégis el kellene mennie a gépkocsivezető-tanfolyamra, azért az más, ha az ember a volán mellett ül.

B.-ék felrakták az első függőnyt: az asszony fűmagot vetett a fák köré. Elkészült egy ház, amely — mint minden emberi munka eredménye — nem csupán cél volt, kicsit jelkép is.

Várkonyi Mihály